

Příloha taj.

MINIS
Doty
Č. 14
1. 3

Olina Tábořská

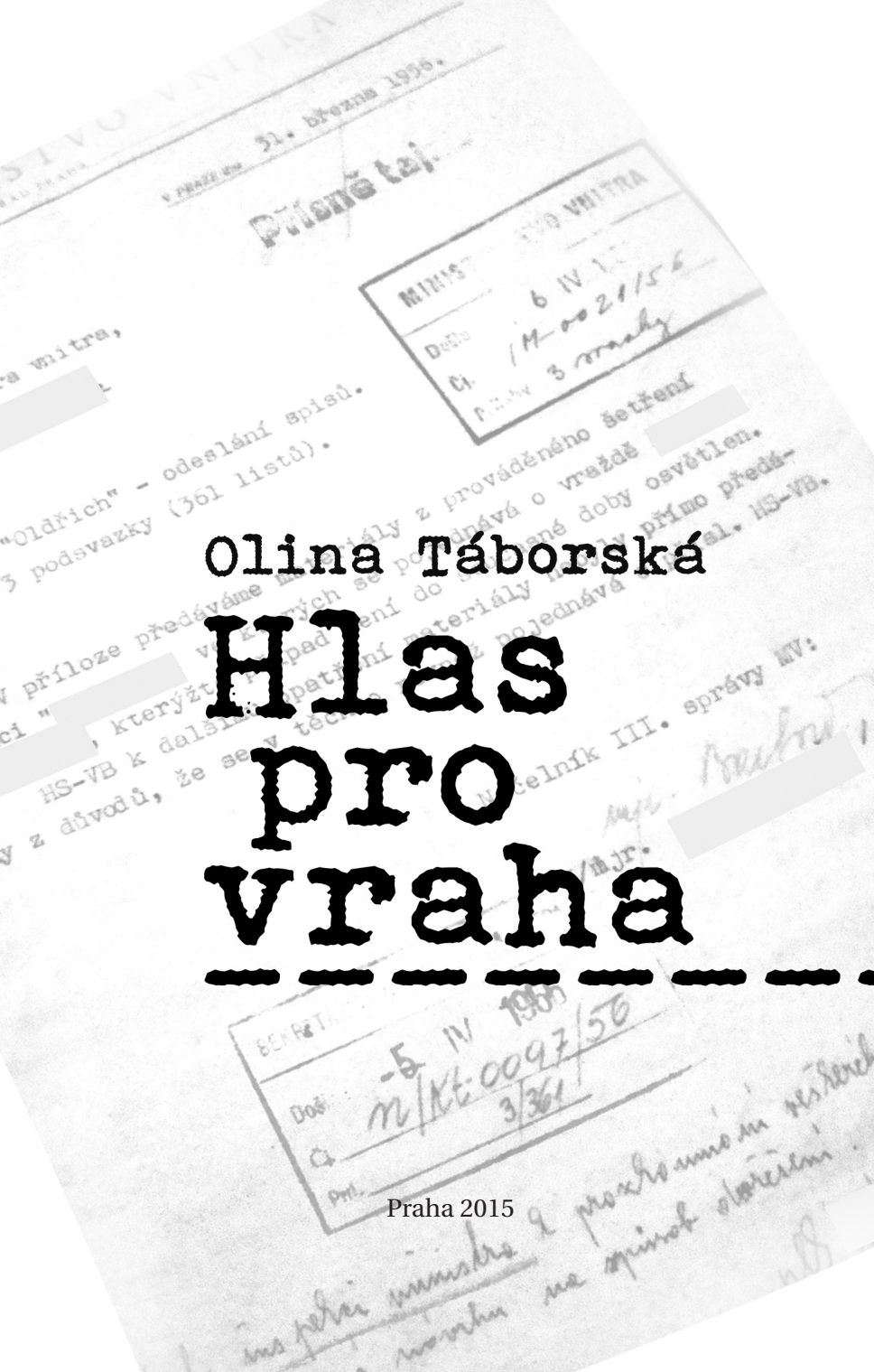
Hlas pro vraha

Téměř šedesát let byla smrt její matky zahalena tajemstvím

motto

motto

Olina Tábořská

Hlas pro vraha

Praha 2015

© Olina Táborská, 2015
Cover photography © Soňa Šedivá, 2015

ISBN 978-80-267-0374-7

Věnováno mým dětem a sourozencům

Poděkování

Chci poděkovat několika lidem, kteří mi pomohli „doplnit si paměť“. Přece jen záběr šedesáti let je pořádné sousto. Děkuju paní Marii Heiderové ze Zlína za neutuchající zdroj informací a vzpomínek i za její podporu. Vlastě Adamcové vzdávám hold za trpělivost při čtení všech verzí románu. Správnost některých vzpomínek mi pomohla ověřit Dana Janků a za spoustu skvělých připomínek vděčím i Mileně Blažkové a Dagmar Doubravové.

Hlas pro vraha

Olina Táborská

Tento příběh je z velké části pravdivý. Vznikl z mnoha vyprávění a vzpomínek. Všechny postavy žily nebo ještě žijí. Aby s nimi nemohl nikdo nikoho identifikovat, pozměnila jsem jejich jména, mnohdy i pohlaví a postavení. Někdy jsem si vypůjčila od určité osoby jen povahu, jindy epizodu, změnila jsem i názvy vesnic. Jména i některé reálie osob figurujících v dokumentech archivu StB jsem změnila jen s ohledem na jejich potomky. Děti sice nesou následky činů svých rodičů po celý život, ale za své rodiče nemůžou.

Desítky let čekání na otevření archivu StB, další léta čekání na odtajnění složek s razítkem **Přísně tajné** pro mě znamenaly nejen trpělivost a usmíření, ale i dost času na fabulaci příběhu. Jeho konec jsem mohla napsat teprve nedávno.

---

1. část

MARIE

Když se Marie narodila, bylo jednomu z jejích vrahů deset let, druhému šest. Jednoho milovala, druhého nenáviděla.

Dva a čtyřicet let do odhalení

1.

Anka se nemohla vynadívát na tu krásnou ženu. Nevěsta v krajových šatech se závojem až na zem jí ale jako maminka nepřipadala. Představovala si ji jinak. Víc obyčejně. A také starší. „Vypadá jak herečka,“ řekla a podívala se na tetu Jitku. Seděly v kavárně hotelu Moskva ve Zlíně. Tehdy to byl Gottwaldov, všichni říkali Zlín.

„Tož... Po ní nejsu,“ dodala Anka a vrátila se očima k fotce. Některé lidi z černobílé podobenky s vroubkovanými okraji, jaké v roce 1948 vycházely z fotoateliérů, poznala. Odstrčila loktem hrníček s kávou a posunula fotku na kraj stolu, co nejbliž k oknu. Vtom Jitka ukázala prstem na dívku, sedící s nohou přes nohu vedle paní s bílými vlasy. „To su já,“ řekla a zapálila si cigaretu. Anka s obdivem sledovala, jak teta elegantně kouří.

„Bylo mi pětadvacet. Tvoji mamě sotva osmnáct,“ dodala Jitka zjihlým hlasem a znovu potáhla z voňavé Luny. „Vdávala se tak mladinká,“ povzdychla si.

Od sestřiny smrti už uplynulo čtrnáct let, a kdykoli o ní mluvila, natožpak viděla-li ji na fotografii, neubráníla se smutku. Ta tragédie byla pořád živá.

Anka ještě před pár dny nevěděla, že tahle úžasná teta existuje. Baculatá Anička měla problém uvěřit, že vysoká, štíhlá, noblesní dáma je její blízká příbuzná.

Já su malá a tlustá, pomyslela si. A také je vidět, že su z dědiny...

Chvilí tetu nenápadně pozorovala. Všimla si, že přece jen mají něco shodné. Pravidelný obličej. Podle měřítek krásy, jak to Anka kdysi četla, i když takové „blbosti“ ji nezajímaly, by měly mít obě půlky obličeje stejné parametry. U ní a u tety to očividně platí. Jejich podlouhlým obličejům slušel jakýkoli účes. Teta si husté vlasy, skoro tak hnědé, jako jsou její oči, upravovala do elegantního účesu prozrazujícího noc na velkých natáčkách. Vzdušné vlny, sčesané na jednu stranu, si nacvičeným pohybem prstů prohrabovala a shrnovala z čela. Občas i zbytečně. Gesto však dalo vyniknout pěstěné drobné ruce se štíhlými prsty s rudě nalakovanými nehty. Vzorně, bez jediného kazu a nedokonalého tahu.

Ani to Ance neuniklo. Nenápadně mrkla na své „tlusté“ prsty. Nejraději by si na ně sedla. Aspoň dala ruce pryč ze stolu.

„Ale ty jí jsi podobná!“ vykřikla teta. Pár hostů kavárny se podívalo k jejich stolu. Anka znervózněla, teta si toho ani nevšimla. „Máš její modré oči, i to protáhlé obočí. A malou pusku. Vlasy máš po nás, aj tvoja mama je měla tak bohaté, akorát že tmavé,“ pronesla.

Anka se blaženě usmála.

„Aj ten křivý zub máte stejný,“ všimla si teta a dodala: „Neboj, to spravíme...“

Opět potáhla z cigarety. Neteř ji fascinovaně sledovala. Jitka ten obdiv už zaznamenala. Zalila ji vlna vzteku a nejraději by zařvala na celou kavárnu: „Kdyby jí nezavraždili

mamu, neseděla by tu jak šedá myš, aj tak vyděšená. Nedomčená ženskými fintami. Šak ju to ani neměl kdo naučit!“

O tom, jak žije, věděla od sousedky ze vsi, kde Anka dosud bydlela.

Podle toho, jak byla neteř soustředěná – Jitka vnímala v jejím výrazu napětí, šok, překvapení, emoce – si potvrdila, že švagr všechny fotky z prvního manželství zlikvidoval. Vlastní mamu by jí zapřel!

„Rači kdyby se chlapom tak nelíbila,“ vrátila se pak k tématu krásy své sestry, přitom míchala nářečí se spisovnou češtinou. Nakonec dodala:

„Nepřineslo jí to štěstí.“

Ted' už to ani cigareta nezachrání. Vytáhla z kapsičky letního kabátku bílý kapesník, perfektně vyžehlený a složený do rovného obdélníku. Přeložila ho ještě napůl a cípkem si lehce otírala slzy pod očima. „Vždycky řvu, když si na ni vzpomenu,“ řekla omluvně.

Anka, zahlcená dojmy i z rozpaků nad prostředím kavárny, v níž byla poprvé v životě, nevěděla, jak se chovat. V okamžiku, kdy teta nechala odnést prázdné šálky od kávy a poručila jim sodovou vodu, zopakovala, co ji napadlo při prvním pohledu na obrázek její matky:

„Určitě by ju vzali k filmu...“

„My jsme si vždycky říkali, že by předčila i Lídu Baarovou,“ navázala teta. V jejím úsměvu neteř závistivě zaznamenala kontrast rudě nalíčených rtů a čisté bělí rovných zubů. Maminka by asi byla také tak krásná, proletělo jí hlavou, zatímco teta pokračovala v narážce na prvorepublikovou herečku: „Ty Lídu ale nemožeš znát. Když ses narodila, už se filmy s ňú nepromítaly. Od té doby jsem roky nebyla v kině, dívat se na ty sračky a ještě za to platit by mě ani nenapadlo.“

Anka zbystrčila. Teta změnila tón. Začala mluvit nazlobeně. Novopečená neteř zatím netušila, jak teta nenávidí všechno to, v čem Anka vyrůstala.

„Tvůj tata je pořád komunista?“

„Já nevím,“ pokrčila dívka rameny. Podivila se: „Kdo není komunista? A co je na tom špatného?“

Byla zmatená.

Teta vylítla: „Co to plácáš?“, ale hned zvlídněla, vědoma si nebetyčného venkovanství dcery své milované sestry: „Ty toho nevíš víc, jednou ti to povykládám. Dnes na to není čas. Ale pamatuj, že všechno, co tvůj otec dělá, je pokrytectví. A že je to veliký gauner.“

Anka si všechno ukládala do paměti. Ještě se pořádně nevzpamatovala z pozvání a následně z kavárny, kam ji teta vzala. Z toho, že pila poprvé v životě zrnkovou kávu jediné značky, která byla v roce 1966 k dostání – Standard.

Rozpaky nevěděla, co má říkat. Macecha by se zeptala: „Co jsi jak zařezaná?“

Znovu se zadívala na fotografii. Pak ukázala prstem na ženu stojící na fotce ve druhé řadě vlevo. Byla to jedna z maminčiných družiček. Její tvář se zdála dívce povědomá. Na fotce, pravda, byla žena hodně mladá, ale... „Ježíši, to je přece paní Zelenková!“ vyhrkla. „Chtěla si mne vzít za vlastní. Jednou mi to řekla.“

„Opravdu? My jsme si vás také chtěli vzít, ale tvůj tata se s nama nebavil. Po pohřbu jako bychom neexistovali. Celá naša rodina,“ postěžovala si Jitka.

„Nechal mamu spálit druhý den po smrti, dacan,“ sopltila.

Anka se mlčky pokoušela vrýt si do paměti každé tetino slovo. Doma o tom bude přemýšlet. Zatím jen zaznamenávala nové a nové dojmy a teta velkoryse nabízela další:

„Maminka před ním klečela na kolenou a prosila ho, aby jí tvoju mamu dovolil pochovat do hrobu k tatínkovi. Nehnulo to s ním...“

Takové novinky! Anka byla sběratelkou novinek. Cokoli zaslechla nového, uložila, zařadila do pomyslné rubriky, kterých měla plnou hlavu. Hrála si na novinářku.

„Jednou ti to všecko povykládám,“ vedla teta víceméně monolog, protože neteř byla ze všeho úplně zblblá a nedokázala reagovat. Jitka ji pohladila po ruce, položené už zase na stole. „Ani se neptám, jak se máš, paní Škrkalová mi všecko řekla. Bože, cérko, nevíš, jak jsme čekali, až ti bude patnáct, abychom se s tebou mohli vidět. Do té doby jsme to měli zakázané. Tvůj tata. Nepřál si, abyste věděli, že existujem... František ti nic neřekl? Před dvěma lety jsme se s ním sešli v učilišti.“

Anka zakroutila hlavou a zlobila se na Františka, že jí to zatajil. Vybavila si okamžik, kdy jí bratr odmítl prozradit, proč ho otec seřezal a cosi nebo kohosi mu zakazoval.

Asi nechtěl, aby mě také zmlátili, pomyslela si. Zakázala si o výprasku bratra mluvit, netušila, že teta všechno ví.

„Už je vyučený a bydlí v podnájmu v Babicích. Jezdím tam za ním,“ oznámila tetě. Přemýšlela, zda vyslovit i to, co jí šlo hlavou. Nakonec to řekla: „Závidím mu, že je starší a už nemusí bydlet s Ní.“

Teta věděla, kdo je Ona. Macecha. Nikdy ji neviděla, ale o tom, že si jejího ex-švagra vzala nějaká Jarmila ze Zádveřic, se dozvěděla hned po jejich svatbě ve čtyřiapadesátém.

Napila se stydnoucí kávy – seděly tu už skoro hodinu – a snažila se mírnit neteřin vztek: „Nechtěl, aby ses trápila. Šak nám pověděl, jak to máš s tů... Ani na jméno jí nemůžu přijít. Víím, jak se k tobě chová. Ale jestli chceš, můžeš se odstěhovat na internát.“

„Cože? Opravdu?“ vykřikla Anka. Nejraději by tetu objala, ale neuměla dávat najevo city, protože to nezažila. Nikdo ji neobjímal, nehladil, nechválil. No... nikdo. Věděla, že ji má ráda stařenka, ale ta si hlídala podobná gesta, aby si „cérka nezvykla“. A tak si Anka, která tušila, že neumí být spontánní, připadala neohrabaná. „Tam sa nedá vydržet,“ dodala.

„Šak Škrkalka říkala,“ přidala teta svůj poznatek. Aby skryla dojetí, mávla na číšníka. Potom zaplatila. Stálo to necelých deset korun. Pro Anku částka, jakou by nemohla vydat jen za dvě kávy a sodovky.

Sem budu chodit, slíbila si a rozhlížela se po rozlehlé kavárně, jež zabírala polovinu hotelového přízemí. Tady je to nóbl, pomyslela si o prostředí s těžkými zelenými závěsy na oknech, visícími od stropu až k zemi. Mahagonové stoly ve dvou řadách se židlemi pro čtyři hosty byly v té době velký hit. Domácky působící sedačky pod okny stejně jako zelený semišový koberec; křišťálové lustry vydávající tlumené světlo vnímala jako vrchol luxusu. Zdálo se jí, že číšníci chodí po špičkách. Nechápala, jak to, že tu není hluk, a přitom kavárna byla skoro zaplněna.

„Tak pojd', počítala jsem s tím, že budeš chtít na internát,“ popoháněla ji teta.

Od hotelu se vydaly směrem k vysoké budově, čníci v areálu národního podniku Svit od roku 1938 jak mrakodrap. Však se jí tak říkalo. Anebo „jednadvacítka“. Administrativní centrum podniku. V přízemí bylo kádrové oddělení, kde se lidé ucházeli o práci a také o ubytování na internátech a svobodárnách.

Teta chvíli mluvila s úřednicí, ta si opsala z Ančina občanského průkazu potřebné údaje a řekla jí, že bude bydlet na třetím dívčím internátě.

„Je to ten druhý shora od Domu umění,“ upřesnila.

„Zavedu tě tam,“ pronesla rázně teta a vystrkala neteř ven. Nasměrovala ji k obchodnímu domu, dominujícímu náměstí Práce od dvacátých let. Anka jedním okem zkoumala zboží ve výlohách, ale musela spěchat, teta zrychlila krok, navigovala neteř doleva do mírného kopečka, kde stály v zeleni ve dvou řadách nad sebou čtyřetážové funkcionalistické budovy typické Baťovy architektury.

Vešly do rozlehlého foyeru s vrátnicí. Anku ruch internátu ohromil; sledovala spousty dívek vracejících se ze směny. Zdravily vrátanou, vyptávaly se, zda nemají nějakou poštu. Patnáctiletá Anka nasávala atmosféru, jejíž součástí se právě stala.

„Tak od zítřka, ano?“ potvrdila to, co s tetou dojednaly, vrátaná v květované zástěře s trvalou na hlavě. Jen co vyšla ze své kukaně, všimla si Anka, že má na nohou filcové papuče s přezkou. Takové, jaké Anička dostávala každý rok na Vánoce. Právě však bylo léto...

Venku teta znovu objala nalezenou neteř. „Už musím jít, na autobus trefíš. Až se zabydlíš, přijď za mnou, najdeš mě tady,“ řekla a vylovila z kabelky papírek s adresou pracoviště. Byla úřednicí na úrazovce, zvané jednatřicítka. „Je tam aj telefon, z vrátnice mi zavolaj, přijdu pro tebe,“ upřesnila.

Ještě jednou Anku objala a dala jí pusku na obě tváře. „Bože, já su tak ráda. Někdy mi představíš Janičku, ano? A příště mi o ní popovídáš, musím už dom.“

Kousek šla Anka s ní. Potkávaly nebo míjely další skupiny dívek.

„Pojď, ať ti dám ještě pusku,“ řekla náhle teta a rozpráhla ruce. Anka si její něhu nechala líbit tak trochu odtaziťe, ale bylo jí to příjemné.

„Ozvi se brzo!“ zvolala teta a odcházela směrem k obchodnímu domu. Anka se za ní ještě dívala. Je tak elegantní, pomyslela si. Vypadala jsem vedle ní jak dřevák, týrala se a pohledem sjela své „neforemné“ letní šaty se vzorem „pro staré baby“, které jí koupil staříček ve Slušovicích. A ty vyšmajdané boty! Však si hned po výplatě koupím takové, jak měla teta – na podpatku, naplánovala si. Zastavila se u Revoluční třídy, po níž jezdily auta i trolejbusy. V padesátých letech se jmenovala Stalinova. Anka přešla po přechodu a byla na autobusovém nádraží. Myšlenky jí v hlavě tvořily pořádný chaos, nevěděla, co si ze všech překvapení toho odpoledne vybavit dřív. Na zastávce si stoupla do dlouhé řady na konec. Nemohla se dočkat, až autobus přijede a ona si bude moci v klidu tu fotku prohlížet.

Za chvíli se jí to splnilo. I místo na ni zbylo. Jen usedla, vyndala z tašky fotografii. Část svatebčanů znala osobně, u těch zbylých si mohla představovat, kdo asi jsou. Ve vytváření příběhů byla dobrá. Stačilo, aby ji někdo zaujal, už fantazírovala. Teď pozorovala nevěstu. Nedokázala si představit, že je to maminka. Jaká by asi byla?

Nejvíce jí podobný bratr František, napadlo ji. Mají stejné rysy i vlnité tmavé vlasy. Já mám dráty, pomyslela si o svých světlých vlasech, které musela nosit ostříhané podle kastrolu a na spánku sepnuté sponkou. Ofinu jí zatím maminka nedovolila.

Jen co uteču, nechám si ostříhat ofinu a nabarvím se na tmavo. Budu je mět jak maminka, rozhodla se. Konečně ví, jak vypadala. Však to bylo už sedm let, co si ji mohla jen představovat a co o její existenci věděla...

2.

Horké srpnové odpoledne ve vesnici na Zlínsku v roce 1959. Ženy, ohánějící se na poli hráběmi nebo vidlemi, pracovaly v plátěných květovaných zástěrách, rozepnutých nahoře i dole aspoň na pár knoflíků. Každou chvíli si některá otřela čelo nebo z něj spodním rtem sfoukla prach a drobné kousky slámy. Nohy v gumových holínkách se potily, ale hrabat pokosenou slámu naboso nešlo. Osmiletá Anka mezi nimi poletovala jen v kalhotkách a nátělníčku. Na hlavě měla velký kapesník, u nějž stařenka zauzlovala všechny čtyři rohy, aby vnučku chránil před úpalem. Nosila ženám v konvici na mléko vodu, kterou nabírala z velkého džberu stojícího ve stínu pod lípou. Vodu přivezla stařenka na voze taženém krávou, pasoucí se opodál. Obtěžovaly ji mouchy. Měla jich plné oči. Anka by ta ošklivá nazelenalá mušiska chtěla odhánět, ale nenechali ji. Musela být po ruce, kdyby měla některá družstevnice žízeň.

Nejvyšší a nejhezčí z nich byla paní Zelenková. „Anko, ty jsi zlatá, ešče že ťa tu máme,“ poděkovala za občerstvení modrooké dívence s takřka bílými vlásy. Ta se zachvěla blahem. Byla zvyklá spíš na příkazy a tresty. Vyslala do výšky očí paní Zelenkové vděčný pohled a tehdy paní Zelenková pověděla něco, co Ance změnilo nadobro život.

„Ty ani nevíš, žes mohla byt moja dcera. Chtěla jsem si tě vzít, když vaša mama umřela, ale tvůj otec mi tě nechtěl dat.“

Anka moc nerozuměla a paní Zelenková víc neřekla. Jen se na děvčátko velice smutně podívala, ještě jednou si pořádně lokla teplající vody, poněkolikáté otřela čelo a vrátila se k hrábím. Pořádně se jimi rozmáchla, aby zabrala co nejvíc slámy, která zbyla na poli plném slámových panáků, sušících se na slunci. Práce musela ubíhat, doma čekala další.

3.

To nedělní odpoledne mohla Anka opět strávit se stařenkou. Byla šťastná navzdory tomu, že práci na poli nenáviděla. Tehdy se však muselo pracovat na družstevním a někteří ve vsi měli ještě vlastní záhumenky. „Aspoň ať je něco pro slépký,“ slýchávala Anka. Raději by se stařenkou byla v kuchyni, kde na ni pokaždé čekala nějaká dobrota. Jenže když stařenka zavelela: „Jede se na pole!“ mohla si vnučka jen pomyslet, aby žádné pole neexistovalo. Říci to nahlas? Stařenka by jí dala!

A tak si Anka potají představovala, jak jednou bude bydlet ve městě v činžáku. Bez polí a zahrádky.

Když dala v to srpnové odpoledne, kdy se dozvěděla podstatnou informaci o svém životě, napít všem ženám, vzala si menší hrábě a šla také pomáhat. Nejenže ji to nebavilo, ještě se jí vždycky udělaly bolavé puchýře a nohy i ruce mívala odřené od ostré slámy.

„Bože, děvuchu, ty jsi nešikovná,“ říkávala stařenka, když jí rány ošetřovala.

Vnučka však věděla, že hubující stařenka to nemyslí zle. To se jen snažila círku zbytečně nerozmazlovat.

„Budeš to mět dycky těžké, tož si rači zvykaj,“ povzdychla si mnohdy; vždy tak, aby Anka slyšela. Jen ať si vryje do paměti, kam patří!

Že ji stařenka má ráda, věděla dívenka bezpečně. I tentokrát na ni po návratu z pole čekal velikánský krajíc chleba s křupavou kůrkou, tlustě namazaný sádlem nebo pomletými škvarky. K tomu čtvrtlitrový plecháč hodně oslazené melty s mlékem.

„Ešče se najez, než půjdeš, pořádně se najez,“ pobízela ji stařenka. Potom šla vnučku vyprovodit na můstek nad místním potůčkem. Anka už jen vyběhla do kopce, na němž

stála přízemní chalupa, stejná, jakou měla ve vsi skoro každá rodina (kromě těch, co si postavili domy takzvané na štorc, tedy do patra). Ančin otec, jeden ze stařenčiných synů, se sem s rodinou nastěhoval teprve nedávno. Na lepší bydlení neměl peníze. Byl vlastně rád, že s druhou ženou Jarmilou a třemi dětmi můžou konečně žít sami. Donedávna sdíleli domek v Zádveřicích s Jarmilinou matkou.

Tušil, že je jeho máti pro prostřední dceru Annu bytost na celém světě nejdražší? Asi ne, nebyl věčně doma a Anka se vytratila, kdykoli to šlo. Měla ráda i staříčka, i když toho moc nenamluvil. Musela se pořádně zaklonit, aby se mohla podívat do jeho laskavých očí. Ale pusou mu dát nechtěla, šimral by ji jeho knír.

Kdyby to šlo, nechali by si ji u sebe. Měli však v domku u silnice pouze jednu místnost, zbytek obýval jejich nejstarší syn Pepa s manželkou Alenou a sedmiletým synem Pepíkem. Staří si nechali krajní místnost, bývalou kuchyni. Vstupovalo se do ní z chodbičky, stejně jako do části obývané synovou rodinou.

Výminek měl do začátku kamna a kredenc, ke každé zdi se postavila postel, mezi ně ke zdi skříň. Nad ní visel oválný svatý obraz v rámu z třešňového dřeva. Anka si díky tomu dlouho představovala nebe jako ráj s krásnými a laskavými lidmi, podobnými Panně Marii držící v náruči Jezulátko.

Pod oknem stál stůl a v pravém rohu u dveří šicí stroj, u kterého se také sedávalo, sešlo-li se víc lidí.

Když se Anka naučila číst, těšila se na to, jak stařenka pokaždé vymění plátěný vyšívaný obrázek s nějakou průpovídou, jímž se chránila zeď u sporáku před stříkanci z jídla. Nejvíce jí líbilo: „*Host do domu, Bůh do domu*“ a ještě: „*Bez Božího požehnání, marné naše namáhání.*“

Ančin otec František byl předseda místního JZD. I kdyby

si staříčci chtěli Anku k sobě vzít, nešlo by to. Nejen kvůli nedostatku místa. Jak by to vypadalo, kdyby ji otec nechal rodičům. Ostatně, už jednou ji odmítl dát těm Zelenkům. Ne že by ji tak miloval, jenom hrál divadlo před lidmi.

4.

Obyvatelé malé vesničky v gottwaldovském okrese, neměla ani osmdesát čísel, však věděli své, tedy i to, že by pro Anku bylo lepší, kdyby žila u Zelenků. A že Frantova druhá žena ta děcka nemá ráda. Aspoň jedno se mohlo mít lépe...

Anička by však raději žila u stařenky a staříčka. Neměla by hlad a nikdo by ji netloukl řemenem každý večer a každé ráno za to, že se pořád v noci „poscává“ – jinak to macecha už neřekla. Večer od ní Anka dostávala „preventivně“, ráno „zaslouženě“. Tak jí to bylo vysvětleno.

Anka si myslela, že ji macecha nenávidí. Je to proto, že se „poscávám“, myslela si a jako kajícnice tiše trpěla při každém výprasku. Akorát se soustředila na to, aby jí nevytlily slzy; aspoň takto projevila vzdor. Vlastně plakala málokdy. Mlčky snášela Její příkazy, zákazy, tresty, nadávání, nevrlost a často i vztek. Neuměla si vysvětlit proč, ale jen do té doby, než jí paní Zelenková řekla, že jí pravá maminka umřela.

Tušila, že se dozvěděla něco významného. Bohužel se následkem této zvláštní informace zatvrdila vůči mamince, jak jí do té doby říkala, ještě víc. A už se jí nechtělo ji tak oslovovat. Tehdy jí začala v duchu říkat Ona.

Zvykla si na to, že ji bije řemenem, nepromluví na ni zbytečného slova a všechno jí zakazuje. V tomhle na tom byli všichni tři sourozenci stejně. Ani chleba sádlem si nesměli namazat, přitom ho mívali po každé zabijačce plné hliňáky.

„Sádlo je na vaření,“ řekla stroze macecha. Jak to, že otec sádlo smí? divily se děti. Anka, František a Janička mohli jen chleba posolený nebo s odpornou marmeládou, kterou Ona přinášela z obchodu ve vysoké plechovce. Vyklopila ji do mísy a Ance se udělalo špatně při pohledu na třesoucí se nahnědlou masu, vůbec ne tak dobrou, jakou dostávala u stařenky.

„Až budu velká, nikdy nebudu jest chleba s marmeládů,“ zapřísahala se.

Zákazů platilo v domku na kopci, U Frantíků, jak se jim říkalo, víc. Hlavně pro Anku. Nesměla si hrát s panenkou, kterou dostala od kmocháčka. Když zemřel, panenka se jí ztratila, ale Anka tak dlouho hledala, až ji našla v ložnici na dně sekretáře, zastrčenou za krabicemi s dokumenty a fotkami. Pak hračku ukrývala pro změnu sama ve slámě ve stodole. Hrála si s ní už jedině tehdy, když měla jistotu, že je Ona mimo dům.

Od smrti kmocháčka už Anka žádnou hračku nedostala, a tak si musela vystačit s tou jedinou, s kaučukovou mrkačkou se zlatými vlasy. Na břicho jí jehlou vyryla jméno: *Milena Kalužová*. Jednou se Ona bavila s hodnou paní. Anka se dlouho nemohla zbavit vzpomínky na laskavou ženu, která jí tehdy dala čokoládu Milenu. A tak aspoň po ní přijmením pojmenovala to, co měla po stařence a staříčkovi nejraději. Křestní jméno dostala hračka po čokoládě.

Až budu velká, budu si kupovat čokolády Mileny, pojala tehdy další úmysl do budoucna.

Kdykoli ji matka viděla si hrát, našla důvod ji seřvat.

„Dalas králíkom? Nedala, to jsem si mohla myslet!“ hřměla a už se oháněla po dcerce nebezpečnou rukou. Anka její sílu znala a naučila se jí uhýbat. Uhýbala pak před každým nenadálým pohybem kohokoli. Jednou to však nestihla

a Ona ji tak praštila, že Anka narazila hlavou o kamna. Bolelo to několik dní.

Trávu pro králíky trhala rukama, srpem sekat ještě neuměla. Musela také denně nanosit uhlí a dříví do kuchyně ke sporáku. V létě i v zimě, protože se na něm vařilo. Chystala žrádlo pro psa, uvázaného u boudy; k večeru zaháněla husy do chlívků, chystala praseta a koze kbelík s pomyjemi, šrotem, vařenými zemačky a tím, co dům dal.

V zimě bylo méně práce, proto ji měla raději. Dokonce se našel čas i na sáňkování. Měli největší zahradu ze vsi; zvedala se do kopce a uprostřed trčel pořádný hrbol. Chodila k nim i ostatní děcka. Vždycky jí někdo na chvíli půjčil lyže. Bavilo ji najet si na ten hrbol a potom skočit. To byla paráda!

Jednou si koupím svoje, těšila se vždy, když kamarádce Drahuňě vracívala lyže s řemínky; jeden se připnul kolem nártu a druhý přes špičku botky. Drahuňu lyžování nebavilo, raději jezdila na sáňkách s Ančiným bratrem Františkem. Anka toho vděčně využívala, šťastná, že v zimě nemusí na pole.

Františkova rodina neměla své vlastní záhumenky, ale jako každá, která v JZD pracovala, dostala na jaře přiděleno několik měřic řepy, kterou musela dvakrát vyplet. Nic horšího Anka neznala. Řádek, který jí macecha vždy určila, byl nekonečný. Od té doby měla raději zimu než léto.

V zimě kromě toho, že krmila dobytek a drůbež, plnila denně společně s Františkem piliňáky – kulatá kamna s pilinami. Držela kůl, kolem kterého vyšší a silnější František házel piliny. Druhou holí je udusával, aby kamna dlouho hořela. Kůl pak musel rychle vytáhnout, aby se piliny nedrolily. Díra uprostřed zajišťovala dobrý tah kamen. Takto se topilo v ložnici. Kolem kuchyňských kamen musela

pořád stát plná vědra vody. Děti ji nosily od studny před domem. Anka vždy třetinu vody z kbelíku vylila, jak se s ním plahočila. Když to Ona viděla, dala jí facku.

Domácí úkoly psala Anka většinou těsně před vyučováním a později, když od šesté třídy dojížděla do školy vzdálené sedm kilometrů, v autobusu. Učitelé to nepoznali. Pořád patřila k nejlepším žákům. Akorát to doma nikoho nezajímalo... Jediná stařenka se vždy ptala, jaké bylo vysvědčení, a potom dělala překvapenou, ale Anka věděla, že to je hra, protože stařenka stejně nakonec vyndala nějaký mls a dělala, že ho má doma jen náhodou. Od té doby, co věděla, jak vnučka miluje čokoládu Milenu, měla ji pro ni často v šuplíku u stolu. Pak jen stačilo, aby si Anička všimla, jak stařenka zvedá ubrus, a jazýček už cítil tu slast, která se vzápětí rozlila v mlsné pusince.

1947–1954

Přežije jen jedna

1.

Když se František podruhé ženil, bylo synu Františkovi pět let, Anně tři a Janičce dva roky. Brali si ji se ženou Jarmilou z kojeneckého ústavu.

K ní Jarmila přilnula. Nevadil jí ani František. Měl tmavé kudrnaté vlasy a obličejík jak holčička. Ani ji neznervózňovalo, že byl ze všech tří nejvíc podobný své matce, kterou Jarmila znala.

Jen s Ankou si nevěděla rady. Bylo to tvrdohlavé děcko, s nímž to nešlo po dobrém ani po zlém. „A ešče to její poscávání! Jak dlouho to potrvá, dyť už proscala celý otoman!“ křičela občas na manžela. Přišel-li domů předtím, než šla děcka spát, ukazovala mu Ančin „proscaný“ otoman s dírou uprostřed, kterou vždycky vycpala slámou. František na děti neměl čas a bylo mu to jedno. Stejně mu v životě jen překážely. Veškerou péči o ně svěřil druhé ženě. Ta kdyby mohla, nechala by si jen Janu a Františka. Škoda že Anku nechtěl dát té Zelenkové, pomyslela si občas.

2.

Otce tří sirotek znala Jarmila od roku 1948. Po svatbě s krásnou Marií se totiž nastěhoval k příbuzným v Zádveřicích do baráku v ulici, kde Jarmila bydlela s matkou. Čtyřia-dvacetiletý František a osmnáctiletá Marie dostali pokojík ve strýcově rozestavěném domě. Prý mu za to synovec pomůže barák dostavět. Nedá se říci, že by Franta nepomáhal. Akorát ho to nebavilo, nejraději by po své práci v gottwaldovském Svitu odpočíval, ale jinou možnost neměl.

František velmi brzy zaznamenal sousedku ob jeden dům. Jarmilu. Ani svůj zájem nemusela dávat najevo, vycítil ho. Obdivovala jeho nacvičené pohazování hustou patkou světlých vlasů a v bleděmodrých očích, připomínajících pomněnky rostoucí tu na loukách, se ani nesnažila vidět romantiku. Žádná tam nebyla.

V jejích očích – ani modrých, ani zelených – se mu nevyrovnal žádný z prvorepublikových filmových herců, které stačila zhlédnout, než je na plátnech vystřídali chlapáci budoucí „lepší svět“, hrdinové polí, dolů a těžkého průmyslu, umounění ve tvářích, v pracovních montérkách, ale s perfektně zahraným šťastným výrazem. Tohle měl být po roce 1948 ten správný sex-appeal.

František, ač v té době obyčejný dělník ve Svitu, vypadal zcela jinak. Chodil zásadně v obleku a vždy byl příjemně upravený. Jarmila objektivně uznávala, že si vzal krasavici, ale jeho živočišnost vycítila.

Na osud nevěřila. Kdyby věřila, jednou by na něj byla pořádně naštvaná, takto se mohla zlobit jen na sebe, že se tak tragicky zamilovala. S Františkem ji spojovala obrovská síla. Pokud to byla láska, tak pořádně patologická. A kdo ví, zda šlo o lásku i u Františka. Zda to nebyla jen sexuální

přitažlivost spojená s nutností najít matku dětem. Společná vášeň jako by jim byla odměnou za tíhu života, jaký povedou.

Stejně jako František a Marie dojížděla i Jarmila za prací do Zlína, od roku 1949 Gottwaldova; byla úřednicí v pojišťovně. Občas jeli všichni tři stejným vlakovým spojem, ale nikdy spolu nepromluvili, jen se zdravili. Jarmila brzy postřehla Mariino těhotenství, a aniž by k tomu měla jediný důvod, začala se těšit, až bude František jezdit sám.

No, tak úplně bezdůvodně si ty naděje nedělala. Stačilo, když se její a Frantův pohled střetly, pokaždé jí projela taková slast, že se jí až nohy podlomily. O to víc ji to k němu přitahovalo bez ohledu na to, že má krásnou ženu. Až moc krásnou.

Vysoká, plnoštíhlá Marie se nosila s vědomím, že budí obdiv. Když se vdávala, nebylo jí ještě osmnáct. Vdávky se tehdy považovaly za vrchol snažení mnoha dívek opouštějících měšťanku. Marie si to patričně užívala. Samozřejmě jí neunikl Jarmilin zájem o Františka, ale mrňavá Jarča s trvalou na hlavě pro ni nic neznamovala. Marie natáčky nepotřebovala, natož aby si musela nechávat dělat na hlavě drn, jaký nosila Jarmila. Marie měla být nač pyšná. Nejen na tvář s pravidelnými rysy s malou pusinkou a krásně vykrojenými rty do srdíčka, ale i na čistou pleť, možná díky spoustě mléka, které v mládí vypila; maminka pracovala v mlékárně.

Husté, tmavé, přirozeně zvlněné vlasy nosila zastřižené na mikádo a česala si je s pěšinkou uprostřed. Každého fascinovaly její fialkově modré oči s dlouhými řasami. Měla obočí zvláštního tvaru, připomínajícího vanilkový lusk.

Těžko se odolávalo někomu, kdo vypadá jak porcelánová

panenka, kterou vyrobil mistr a udělal z ní fascinující hračku. Marie však jako hračka jenom působila. Byla trochu prostořeká, někdy zbytečně moc mluvila, zato ji lidé považovali za velice srdečnou. Uměla milovat sebe, manžela, maminku, sestru a život vůbec. Ráda se smála, s každým se dávala do řeči.

Takto ji Ance popsala teta Jitka. Také krásná žena. Potrpěla si na eleganci. „Však se maminka snažila, abychom s Mařenkou chodily hezky oblékané, upravené,“ řekla a s gusem jí povyprávěla všechno, co si myslela o seznámení „taty s tů“ ... S Jarmilou.

„Museli se dát dohromady, když vaši bydleli u toho strýca. Stejně si myslím, že si už tenkrát začali, Mařenka byla těhotná a tvůj tata žádnú sukňu nenechal na pokoji,“ zapamatovala si Anka. Z tetou pronesených útržků si vyfabulovala příběh krátkého manželství, které skončilo maminčinou smrtí.

Domyslela si, jak musela být Ona nešťastná, když ani ne za rok od nastěhování jejích rodičů do Zádveřic odvážel povoz pár věcí, co si stačili pořídit, do Kroměříže, kde se Anka narodila.

„Aničko,“ zvýšila teta Jitka hlas, když se ve vyprávění dostala k této události, „já ti povídám, že on ju nechal zabít, jestli ju nezabil sám, kvůli té... No, však víš. Jarmile. Doufám, že aspoň ty se to jednou dozvíš, jak to bylo. Já nemůžu dělat nic, zkoušela jsem to mockrát. Vždycky jsem narazila na mlčení a aj varování, ať si nezahrávám. Zapamatuj si tato jména: Tuček a Ohradník. To byli kumpáni tvjeho taty. Ti všecko zařizovali kolem pohřbu. A všeci byli kurevníci,“ odplivla si pomyslně Jitka a nevníkala neteřin zděšený výraz.

Anka si opravdu všechno, co kdy teta pronesla, pamatovala. Na rozuzlení však musela čekat ještě desítky let.

Po roce manželství se František přiblížil ke snu udělat kariéru. Stal se osobním řidičem na okresním výboru KSČ v Kroměříži, tehdy velmi významné nejen historicky a nejen pro křesťany – šlo o residenční biskupské město – ale i pro komunisty. Až do své svatby s dcerou prezidenta Gottwalda tu působil „esenbák“, později ministr obrany Alexej Čepička. Soudruzi z hanácké Kroměříže tak měli v Praze své kontakty.

Aby mohl být funkcionářům stále k dispozici, musel se František do města nastěhovat. Mladých mužů oddaných straně bylo zapotřebí. A František oddaný byl. Neexistovalo nic, co by pro partaj neobětoval. I volný čas, i když měl s Marií první dítě a rovnou syna. Narodil se osm měsíců po svatbě. Dostal jméno po otci.

3.

V říjnu roku 1947 poslal osud (nebo ďábel) Františka do dílny, kde Marie už pár měsíců pracovala. Hned pootočil heftovací stroj, na němž přibíjel (heftoval) stélku budoucí boty na kopyto, tak, aby stále viděl na atraktivní děvče pracující u téhož kruhu, jak se jedoucím pásu s rozpracovanou obuví říkalo.

Marie si v ten den, kdy nastoupil, do krve rozedřela prsty o smirkový papír na rychle se otáčejícím disku, k němuž přikládala kopyto se svrškem boty ještě bez podrážky. Musela vyvinout sílu, aby rozdrásala okraje kůže připevněné na kopytě. Na zdrsněné okraje další dělníci lepili podrážky; měli na to těžké mašiny a byla to nejdůležitější operace.

Marie by toho nového krasavce, který ji, jak si hned všimla, sleduje, raději viděla u této práce než u heftování, které jí přišlo moc jednoduché. Po šichtě jí vysvětlil, že je ve Svitu dočasně. Navazoval kontakty jinde a sliboval si lepší kariéru, než jakou kdo udělá ve fabrice.

„Odešel jsem ze salesiánského kláštera, protože mám jiné plány než být u flandáků,“ řekl Marii na prvním rande, které se konalo v první den jeho zaměstnání ve Svitu.

František na ni čekal u šatny. Jak vycházela, líbila se mu ještě víc, než když ji viděl na dílně v pracovní zástěře. Tmavomodré květy šatů, jež zahlédl pod rozepnutým kabátem, ještě zdůraznily modř jejích očí, které se v ten den zhlédly v neméně modrých očích toho, jenž si od první chvíle vždycky prosadil svou. Jako by i jí poručil, aby se do něj zamilovala a vzala si ho.

Nikdo z rodiny její či jeho nedokázal brzké svatbě zabránit. Snažila se o to za několik měsíců i Mariina matka, ale marně.

„Dáte nám svůj souhlas?“ zeptal se upravený mládenec v obleku a kravatě, jen co ho uvítala ve dveřích svého domečku v Bojkovicích.

„Je tak mladá,“ snažila se prošedivělá paní, které však ještě nebylo ani padesát let, pozdržet nezadržitelné. „Nemá hotovou výbavu,“ naříkala a zvala dceru s nastávajícím do kuchyně, kde to vonělo čerstvě usmaženými koblihami. Jedna plná mísa už stála na stole. Cukr vpíjející se do tuku ze smažení vytvořil na koblihách krustu připomínající marcipánovou polevu.

Marie si ani nesedla, vestoje snědla nadvakrát první koblihu. „Mňááám,“ řekla a nabídla se, že uvaří čaj. Z kredence vzala zavařovací sklenici plnou bylin. Na kamnech pod oknem stál hrnec s vařící vodou, Marie jí naběračkou

zalila čaj ve třech hrncích. Postavila je na stůl a stále pobízela Františka, ať ochutná koblihy. Matka smažila další a přitom se pokoušela mladým svatbu vyloučit.

„Ešče nemá dost našetřené,“ řekla. Chtěla tím naznačit, že je vdova, která musela sama vychovat dvě dcery, takže mladší Mařence nestihla naplnit truhlu dostatkem ložního povlečení, ručníků, utěrek, kapesníků, prostírání, sadou hrnců a stolního nádobí, aspoň jedněch příborů a komínkem nočního prádla. Měla zatím jen peřiny s peřím z hus, nadraným o podzimních podvečerech společně se ženskými ze vsi.

Chtěla pozvat rádoby zetě do parádního pokoje. Vůbec ji nevnímal a ani nehodlal vejít do místnosti, vonící po jablkách uložených na dvou masivních skříních, posadit se u rozviklaného stolku do jednoho ze dvou křesel se žlutozeleným gobelínem, na mnoha místech už dost vydřeným.

Ráda by mu ukázala vyšíváné polštáře na gauči, kde Mařenka spávala, než odešla na internát. Chtěla mu říct, že Mařenka podělila vyšívánými povlaky, ubrusy, dečkami sestru a chystala se začít dělat něco pro sebe.

Ani to nestihla, pomyslela si její máma a moc nechybělo, aby se rozplakala, protože ten člověk, který jí chce Mařenku odvést, ji nebral vážně. Okamžitě vycítila, že by byl nejraději na kilometry daleko – i s její dcerou.

„Ale nebojte sa,“ otočila se od sporáku odhodlaná dát najevo, že se přičiní, aby Mařenka dostala ke svatbě, co dostala její sestra, a hrála o čas: „Jen by to chtělo ešče nějakú chvílu...“

Skočil jí však do řeči: „Mi nevadí, že Maňa nic nemá, všechno si pořídíme,“ řekl a studeným pohledem dával najevo, že jí dceru sebere i bez jejího souhlasu.

Proč jí říká Maňa? Je to přece Mařenka, rozlítostnila se drobounká žena s nohama křivýma od celoživotního nošení konví mléka. Po smrti muže jí nic jiného nezbylo. Musela uživit dcery školačky, a tak dřela v místní mlékárně. Vstávala za tmy a pak se mořila s přenášením těžkých konví. Ale Jitka a Mařenka nikdy neměly hlad. Výhodou této práce byly přiděly mléka a mléčných výrobků pro zaměstnance.

Sedřená paní byla pyšná na to, co dokázala, a ještě by dokázala udělat i pro Mařenku, jen kdyby ta „hlupá děvucha“ nespěchala na svatbu. „Teprve vloni sa vdávala její sestra, příští rok bude mět Mařenka všecko připravené,“ zkoušela to ještě. Bez účinku.

„Dyť sa sotva znáte! Ešče sem ju chtěla naučit šit. Plést už umí, háčkovat také,“ zkoušela se matka krásné Marie prosadit. Netušila, že tohle se jí nikdy nepovede. Nikdy. Teď ani v budoucnu. František si vždycky udělá po svém. A udělal i tentokrát. Souhlas Mariiny matky nakonec dostal a byl rád, že mohl s krabicí od bot plnou koblih vypadnout z baráčku, odkud Marii, jak se domníval, vysvobodil, ačkoli Marie k matce jezdila na neděli ráda. Přes týden bydlela na dívčím internátě v Gottwaldově.

S tchyní se František uviděl až na svatbě, kterou připravili v červenci roku 1948 jeho rodiče. Měli pole a krávy a další domácí zvířata, a tudíž bylo z čeho navařit, aby se asi dvacet pozvaných hostů dobře najedlo. Pila se vlastní slivovice, popíjelo víno, které kdosi přivezl z nedalekého Bzence.

Pořádnou ránu tou svatbou zasadil František především své matce. Doufala, že ogar vystuduje gymnázium a půjde studovat na kněze, protože tohle povolání si pro svého

Františka vysnila. Jenže to by ho musela odmalička krotit, což nedělala.

A tak si František zvykl vždycky prosadit svou. Prosadil si ji při útěku ze školy, při uspíšené svatbě s Marií a prosadil si ji v budoucnu tak, jak by to jeho matce nepřišlo na mysl ani v těch nejhorších snech.

Ačkoli se distancoval od církve, svatbu v kostele neodmítl. Okatě však dával najevo, že ustoupil jen kvůli manželce, věřící katoličce. Svatbu jen na úřadě si nedovedli představit ani rodiče a on je potřeboval. Když si Marii bral, neměl ji kde ubytovat, proto musela jeho matka sehnat bydlení u svého bratra. Co by pro nejmladšího syna, ve kterém se viděla, neudělala! Jeho dali na studia, nejstaršímu Pepovi zase napsali domek s tím, že se o ně na stáří postará. Prostřední Vítek jim to ulehčil – oženil se po vojně a zůstal na Slovensku.

Jenže František místo církevní začal dělat kariéru politickou. Než šel na vojnu, vyzkoušel různá zaměstnání. Do civilu se vracel za války, a tak byl totálně nasazen do zbrojovky v Prostějově. Po osvobození šel, jako většina mladých lidí v kraji, pracovat do Svitů. I on dostal ubytování v internátu. Baťa jich nechal postavit dost, aby pojal dělníky z celé Moravy i z Čech a blízkého Slovenska. Bydlet v nich ovšem mohli jen svobodní.

4.

Místo řidiče komunistických bafuňářů nebylo to, co si Františkova matka o synově kariéře představovala, ale radost z jeho nového bytu nezapřela. Což teprve Marie! Bydlet ve svém bytě, velkém, světlém a s ústředním topením!

Ještě že to měla sestra Jitka ze Zlína jen hodinu vlakem.

Někdy přijela se starším, tříletým synem, o rok mladšího hlídal manžel, jindy mu je nechala oba. Její návštěvy pomáhaly Marii rozptýlit v nečekané samotě. Nebylo jí ani dvacet let a musela si zvykat, že je celé dny sama, jen se synkem. A jeho otec? Netušila, kam ti funkcionáři, co je vozí i po nocích, jezdí. Zeptala se ho jednou, když se v letu zastavil doma na večeři a vyměnil jedno hezké sako za druhé ještě hezčí, díky její péči perfektně nažehlené a okartáčované.

„Teď ide o všecko,“ odpověděl s plnou pusou flíčků s uzeným žebírkem, proviantem od kmotrů ze statku.

„To toho vím,“ nedala se Marie a přidala mu ještě jednu porci.

„Víš, co vědět máš,“ odbyl ji, nacpal do pusy všechno, co bylo na talíři, a byl zase pryč. Neobjal ji, pusou jí nedal, na synka se nezeptal ani nepodíval.

„Šak tím tu svoju novú komunistickú víru snad nezrazuje, kdyby se víc věnoval rodině,“ brblala Marie. Také měla víru, ale jinou. Kvůli ní se s mužem každou neděli dopoledne pohádali. Marie chtěla do kostela, on jí to zakazoval. Svěřila se Jitce. „Nechce mě pouštět, kolikrát uteču a mu nezbude než ostat doma s Františkem. Už mi i nafackoval. A znásilnil mě. Co jiného je to, když jsem nechtěla a on si to vynutil a přitom mě ani nepohladil?“

Priznala, že ji „to“ s manželem nebaví. Že „to“ vždy protřpí.

„Když jsem byla zamilovaná, nepřemýšlela jsem o tom,“ zpovídala se sestře. „Myslíš, že mi předtím něco dopřeje? Kolikrát mě od sporáku dostrká k posteli, hodí mňa na ňu, ani gatě si nevysleče, mi enom odhrne sukňu. A ešče u toho funí a šklébí sa, hnus,“ ulevila si jednou. Zděšení v sestřiných očích neviděla, když to vyprávěla, měla na rukou synka a pozornost věnovala spíš jemu.

Po porodu by se někdy ráda „ulila“. „O tom si možu nechat enom zdát. On si to stejně dycky udělá, jak chce. Bez cavyků, rovnú na věc,“ povzdechla si a dodala: „Někdy se mi zdá, že je pro něho partaj důležitější než rodina.“

Jak se na sestru vždycky těšila! Se synem v kočárku na ni čekávala na nádraží a potom ji pyšně vedla hanáckými Aténami, jak se Kroměříži, tak nepodobné průmyslovému Gottwaldovu, říkalo.

Společnou měla obě města snad jen velkorysou zeleň, jinak se Gottwaldov s vesnickým kostelem stojícím pár metrů od hlavního náměstí a obklopeným převážně funkcionalistickými budovami, nemohl Kroměříži s pestrou architekturou a historií rovnat.

Tři kostely v centru, postavené mezi 13. a 18. stoletím, podle toho i patřičně honosné, je ohromovaly obě. Na kostel byly zvyklé odmalička, na takovou nádheru zdaleka ne.

„Kdyby jim to nebylo hloupé, asi by to tu nejraději zbouřali,“ pronesla Jitka na adresu komunistů, když ji tam Marie vzala poprvé.

Jitka sestru popichovat proti muži, oddanému komunistovi, nechtěla, tak raději mlčela, ale Mariiny poznámky o sexu a Františkově odporu k víře jí utkvěly v hlavě na dlouhá léta. Marie tím nic důležitého nesledovala, prostě si jen sestře posteskla. Ve skutečnosti se už naučila žít jak bez Františkova pochopení čehokoli, co měla ráda, tak bez jeho přítomnosti doma. Zabavila se sama. Brzy našla v okolí domu kamarádky. Chodily s dětmi do zámeckého parku. Zatímco si „drobci“, jak se tam dětem říkalo, hráli nebo spali v kočárcích, ženy posedávaly na lavičkách a klevetily. Marie u toho vždy něco pletla nebo háčkovala.

5.

Františkova matka měla kromě bratra, který novomanželům poskytl po svatbě bydlení, ještě sestru Kristýnu. Ta si vzala majitele usedlosti ze stejné vsi. Milovali se, ale nemohli mít děti. Když Ferdinand s Kristýnou poprvé uviděli malého Františka, nabídli se jako kmotřenka a kmocháček. Opět František starší dovolil syna pokřtít, i když všude jinde se prezentoval jako vášnivý ateista. Jenže kmotři jeho prvozeného měli hospodářství a dalo se očekávat, že se o kmotřence postarají v době, kdy jídlo bylo jen na lístky a to na černém trhu příliš drahé.

Blížila se doba, kdy budou muset všichni sedláci odevzdat majetek do JZD. Františkovi rodiče to udělali skoro bez reptání. Teprve za čas zjistili, že jim práce přibýlo, a ne ubylo, jak jim agitátoři včetně jejich syna namlouvali. Doufali, že družstvo bude prosperovat, když začíná s polnostmi, stroji a zvířectvem ukradenými bohatým, které pak nechali zavřít nebo je poslali do dolů. Doufali marně a dřeli na družstevním i na svém.

Jediný kmocháček Ferda se odvážil vzepřít.

„Nic jim nedám, darebákem,“ prohlašoval. Jen co některé z kolektivizátorů uviděl, na což ho upozornil štěkající pes, mával kolem sebe holí, stále přichystanou na verandě u dveří.

„Já vám dám jézédé, mažte odsud!“ křičel svalnatý, předčasně šedivý a dřinou zestárlý muž a jeho jindy laskavý výraz vypadal opravdu hrozivě. Farizejský František se nikdy neodvážil jít ho přemlouvat. Znal kmocháčka a nechtěl si to u něj rozházet. Z darů kmotrovské pozice těžila celá rodina, ale v Kroměříži tohoto příbuzného František tajil. Ne tak Marie. Kmocháček s Kristýnou tam za ní občas přijeli, jen aby jí přivezli trochu toho, co dal statek, a po-

mazlili se s kmotřencem. Když Marie připravila z jejich darů třeba večeři, mohl muž nadávat na to, že je přijímá, jak chtěl. Usadila ho vždycky tím, že mu řekla: „A co bysme asi tak jedli, nebýt nich?“

Pokrytecký František zmlkl. „Zacpu mu dycky hubu něčím dobrým,“ smála se, když to říkala Jitce. „Može si zkusit nadávat, seberu mu talérek,“ dodala jednou zvesela. Jitka se nesmála, nedělala si o švagrovi žádné iluze. Radostný úsměv nad tím, co jí z výslužky od kmotrů Marie oddělila, však neskrývala. Byly to v té době poklady.

6.

Chudák Ferda. Až k Jitce se doneslo, jaké mu předepsali dodávky do JZD. Dřel od rána do večera, aby je mohl splnit. Co bylo horší – nemohl si už najímat síly, protože většina lidí vstoupila do nově vzniklého JZD a také bylo zakázáno kohokoli zaměstnávat. Z Ferdy se stal kulak a prašivec.

Dřeli s Kristýnou sami, byla tak zesláblá, že pak nepřežila žloutenku. Zemřela ve dvaadvaceti. Úlevu nacházel Ferda jedině v blízkosti kmotřence Františka. Pomáhal i Marii. Kromě toho, co dal statek, jí vozil i ovoce z velké zahrady. Časem se zakulatila nejen díky kmocháčkovým darům, ale i druhému těhotenství. V srpnu 1950 zjistila, že je opět těhotná. Řekla to muži a doufala, že ji bude konečně šetřit.

„Tak to si ani pozor nemusím dávat,“ odpověděl. Odstrčila jeho ruce, mířící jí přímo do rozkroku, jako vždy bez něžnosti....

„Ne, prosím tě, dnes ne,“ snažila se, ale polekal ji jeho výraz. Jakoby plný nenávisti k ní, teď však s výrazem dominantního člověka, který nesnese odpor.

Zkřížil jí ruce za zády a smýkl s ní na postel. Tenkrát měla pocit, že na ní leží zvíře. Za dva dny se pokoušela ho znovu odmítnout. Švihl ji po nohou opaskem, který rychle vyndal z kalhot, na nichž si právě rozepínal knoflíky poklopce. Byl to okamžik – jedním švihem měl opasek v ruce a druhým jí způsobil palčivou bolest na lýtkách. Pak do ní strčil, padla na postel a opět bylo po jeho.

„Já jsem ty její nohy viděla, Aničko,“ pronesla teta, když neteři popisovala, co musela Marie vytrpět. „Celé černé od modřin... Dacan jeden,“ povzdychla. Anka v duchu zapisovala do paměti každou větu, každý postřeh... Uvědomila si, že toto maminka prožívala, když byla těhotná s ní.

Anna se narodila dva roky po Františkovi. Jedna z fotek, které od tety dostala, byla z porodnice. „Tu jsem vám schovala všem. Toto jsi ty,“ řekla a podala neteři snímek s miminem s černým hustým kohoutem na hlavě, jak se říkalo vlasům vyčesaným do něčeho, co připomínalo kohoutí hřeben.

„Měla ses jmenovat Františka,“ usmála se teta. „Ale ma-ma tě nedala.“

„Mi se to jméno na holčičku nelíbí,“ řekla Marie a vydržela jeho mrazivý pohled. Uměl se podívat tak, že většina lidí s ním raději souhlasila. I Marie, ale tentokrát nešlo o ni. Šlo o její dcerku, které nepřála problémy se jménem, jaké nosily jen staré báby. Nikdo jiný by to jméno své dcerce nedal. Dávala se jména moderní, Vlasta, Zdena, Hana, Jana, Alena, Anna, Helena...

„Chcu, aby to byla Anička,“ pronesla důrazně. „Tys rozhodl o Františkovi, toto děcko si pojmenuju já,“ dodala

a čekala, co přijde. Už několikrát měla možnost vyzkoušet sama na sobě, co dokáže její muž, nesouhlasí-li s ním, a to nejen v posteli. Někdy na ni zakřičel, jindy ji třeba přitiskl ke zdi nebo ji vzal za ruku tak silně, až to zabořelo. Marie už věděla, že je v něm skrytá síla. A že je panovačný a necitlivý.

Tentokrát nemohl nic dělat, byla v porodnici, chráněná lidmi, kteří s ní sdíleli v to březnové odpoledne roku 1951 pokoj kroměřížské nemocnice.

„No tak to bude Anča,“ řekl a škodolibě se pousmál.

Za tři měsíce po porodu si prosadila křest dcery. Stejně jako u Františka. Pomohla jí v tom jeho matka. Jednoduše synovi oznámila, že jeho děčka budou pokřtěna. Nelíbilo se mu to, ale jak on, tak jeho matka dovedli podat to, na čem jim záleželo, dost důrazně, aby vyloučili jakýkoli odpor.

Za kmotra šel opět Ferda. Jeho vztah k Františkovým dětem měl své výhody.

Aničce začali říkat Anka. Postarala se o to sama. Jednou na sebe ukázala prstíkem a vyslovila: „Anka.“

7.

Na sklonku roku 1951 se Ančin otec seznámil s Radoslavem Ohradníkem, tajemníkem ONV v Kroměříži. Poslal ho s autem pro Radka do jedné vsi, kde se schůze protáhla skoro do půlnoci a jeho řidič musel odjet, protože mu rodila žena. Stačila jedna společná cesta do Kroměříže, aby zjistili, jak jsou si podobní.

„Je tě škoda za volantem, měl bys jezdit po okrese a přemlouvat ty berany, máš na to,“ řekl Radek Františkovi, který se tím brzy doma pochlubil. A záhy Radka pozval na návštěvu. Marie hned poznala, že je to muž nesmírných

ambicí i schopností v tom, za čím si jde, a že je ještě horší než její František. „Ten půjde přes mrtvoly,“ napsala v dopise Jitce.

„Mám ho doteď schovaný,“ řekla teta Aniče. „Jednou ti ho dám,“ dodala.

Ty dva spojilo nadšení pro zakládání JZD. Oba uměli manipulovat s lidmi, postrádali morálku a bavilo je mít sedláky ve své moci, rozhodovat o jejich osudech. O tom, jak jsou úspěšní, se díky Čepičkovi vědělo i v Praze. Myšlenky na velkou kariéru mimo okres v nich podporoval nejen tento vysoce postavený kamarád. Hecovali se navzájem, kdo jakou metodu, jak lidi nahnat do družstva, vymyslí.

Měli toho víc společného. Oba z pohledu žen krasavci, lační, autoritativní, bezohlední, mocichtiví... Kdyby Marie ten výraz znala, nazvala by je oportunisty. Hlavně Radka. Měl dar využít jakékoli situace. Neexistovalo nic, co by nešel, nezařídil, nedokázal, nepřivlastnil si. Klidně by to udělal i s ní, bez ohledu na to, že je ženou jeho nového kamaráda.

„Napřed ho tvůj tata vozil, co si pamatuju,“ vzpomínala teta na to, jak se Ančin otec s Radkem seznámil. „Mařenka si stěžovala, že jsou furt spolu. Víš, Aničko, oni se oba líbili ženám. Aj když jsem je nenáviděla, musím objektivně uznat, že měli vzhledově cosi do sebe... Však tata je asi pěkný aj teď, ne?“

Anička se zasmála. „Já to nepoznám, teto. Pro mě to je tata. Tlustý, furt se cpe,“ popsala ho. Teta mávla rukou. „No ba, však dcera to nemože hodnotit,“ řekla a předala neteři

další informace o podivném, osudovém přátelství těch dvou. „Vím to ale jen z Mařenčina podání, i když... tvůj tata rozhodně nebyl svatý,“ dodala.

Tak František díky Radkovi povýšil a Radek se stal velmi užitečným rodinným přítelem. Po osvobození bylo všechno problém. Zemi, přizpůsobující se poválečnému životu, ochromilo zestátnění průmyslu i zemědělství. Stát byl mizerný podnikatel. Neuměl takřka nic, a tak vše, od potravin přes spotřební zboží, mělo punc nedosažitelnosti. Pravda, také kvůli přidělovému systému.

Chtěl-li si někdo pořídit cokoli jen o něco hezčího, kvalitnějšího, potřeboval protekci, jakou představoval Radek Ohradník. Jen díky tomu, že tu a tam přinesl něco, čím mohla Marie přilepšit dětem, mlčela před manželem o svých pocitech vůči němu a svěřovala se jen sestře. Vůbec nechápala ženy z okolí. Štíhlý muž s jemnými rysy, který začal chodit na návštěvu k Františkovi a Marii, je zaujal. Ona však s nimi o něm nedokázala mluvit. Jako by ji zastavila zvláštní síla, a tak zůstalo jen u stručného: „Moc ho neznám, nejvíc se s Frantů bavíja o práci.“

Za čas však měla pocit, že toho o něm vědí víc než ona. Nechápala, čím je tak zaujal; byl až příliš často tématem jejich venkovních sedánek. To, co o něm říkaly, však vnímala pozorně. Má prý podivnou minulost, za protektorátu spolupracoval s Němci. Také o něm slyšela, že si nakradl velký majetek. Ve vyšetřovací komisi, která po válce rozhodovala o tom, kdo kolaboroval s Němci, chránil viníky. „Zařídil jedné ženské, co žila s gestapákem, emigraci,“ šeptaly si mladé maminky.

Také Marii donesly, že se o něm povídá, že okrádal lidi v internačním táboře, který vedl těsně po osvobození.

„A včil rozhoduje o všeckém, bez něho si prý na okresi nikdo ani neuprdne,“ upřesnila jeho postavení Vlasta ze sousedství.

Tak velké město to nebylo, aby se nerozšířila Radkova pověst i mezi ženy, které ho s obdivem sledovaly. Pohledný, mocný, bohatý. Afrodisiakum. Ne však pro Marii. Jednoho „mocného“ už měla doma.

Když je na tom tak dobře a kamarádí s Františkem, jak to, že já nemám za co nakupit? přemítala.

Jak to, že František není také bohatý? A vůbec, kde na to všecko Radek vzal? šlo jí hlavou. Sřetru s jeho pohledem se vyhýbala. Nelíbil se jí. Neviděla jemné rysy jeho tváře, na první dojem skoro něžné, což mu pomáhalo získávat důvěru. Ne u Marie, ta jeho temný potenciál vycítila. Ze slov pronesených při klábosení venku se jí skládal obraz muže, který to uměl za Němců, po osvobození a umí teď, za komunistů. Nedovolí tudíž, aby se mu cokoli postavilo do cesty. Řekla si, že udělá nejlépe, když se bude i nadále jeho pohledu vyhýbat, přestože by mu měla být vděčná. Občas jí přinesl kvalitní kávu a šunku a ona moc dobře věděla, kolik to na černém trhu stojí. Tehdy byl průměrný plat 900 korun, kilo šunky stálo 500, kilo zrnkové kávy 1 500 korun. Na to neměl nikdo, koho Marie znala. Jen Radek. Také nesměla zapomínat, že sehnal Františkovi lepší práci. Alespoň to tak František podal, když jí to oznamoval.

„Povýšil jsem,“ řekl a sáhl do kapsy jednoho ze dvou sak, na která byl velmi pyšný.

„Tu máš, přilepši děckám,“ řekl a dal jí do ruky balíček potravinových lístků.

„Teď na tom budem lépe.“

Ten večer uvařila bramborovou kaši a sekanou, která se dala sehnat. Ženy raději nepřemýšlely, z čeho je. Říkalo se,

že hlavně z koniny. Jen díky kmocháčkovi k ní mohla Marie nabídnout manželovi nakládané okurky.

František jedl a ona seděla proti němu u bytelného stolu pokrytého vlastnoručně vyšitým ubrusem. Smysl pro estetiku se projevoval v její domácnosti pouze v tom, co si mohla dovolit. Moc toho nebylo, leda něco, co sama vyrobila, pokud sehnala materiál.

Přechod soukromého vlastnictví ve státní s sebou nesl postupnou ztrátu všeho, co se zdálo být komunistům zbytečné nebo luxusní. To nejnnutnější mělo být dostupné všem. Menšiny se netrpěly. Jak šel čas, bývalo čím dál nebezpečnější svůj menšinový sklon projevovat.

Režim to po roce 1948 nikomu neulehčil. Pokud někdo včas neemigroval nebo se nepřipravovalo jeho zatčení, musel se nedobrovolně stát jedním ze stáda. Z materiálních věcí mohl mít už jen to co ostatní. Cokoli lepšího bylo nutné rozprodat a majitel to musel stihnout dřív, než ho okradou. Nikdo se raději nezajímal, kdo od těch, co měli ještě nějaké luxusní předměty, nakupuje a proč. Novodobé panstvo skupovalo věci, které pak vystavovalo ve svých domácnostech najednou tak podobných těm buržoazním, kterými slovně pohrdalo. Schizofrenie takového jednání vyšla najevo mnohem později. Zatím tu byla jen závist, že někdo má a jiný ne, a také nenávisť, že někdo měl a už nemá. Nad tím vším vládli ti, co mají, ale nepatří jim to.

Otázkou, za co si komunističtí funkcionáři tyto předměty kupovali, se také ještě nikdo moc nezabýval. Nebyl čas, každý měl dost starostí s vlastní existencí. Na nic jiného než na její udržení nebylo kdy. Lidé ani nepostřehli, že zatímco rozhlas hlásal a noviny psaly o jednotě všech, tvořily se novodobé elity, jejichž „kvalita“ spočívala pouze v tom, že si uměly opatřit věci, které sebraly skutečným elitám, etab-

lujícím se během několika generací na základech zcela jiných hodnot, než jaké byly vnucovány teď. Dřív lidi držela víra v Boha a také respekt k soukromému vlastnictví i touha dopracovat se k němu vlastní pílí nebo vzděláním, hlavně důstojně. Jenže komunisté nejenže přepsali dějiny a nutili obyvatelstvo, aby těm novým věřilo; oni také k rudým nebesům vynesli nového Boha. Nabalzamovaného ho šlo spatřit v Moskvě.

A tak velká část původních elit emigrovala. Ta předvídavější už po roce 1946, jen co si uvědomila vzrůstající moc komunistů. Zbytek v roce 1948, kdy si komunisté moc v zemi zcela přivlastnili.

Marii nedostatek luxusních věcí netrápil. Pocházela z chudé rodiny a nechtěla o moc víc, než se jí dostalo. Byla by opravdu spokojená, kdyby si František udělal někdy čas na děti nebo kdyby ji aspoň občas vzal do společnosti. Zatímco ona po večerech pletla či zašívala, chodil on na „jednání“, jak svou nepřítomnost doma nazýval. Marie nebyla tak hloupá, aby nepoznala podle pachu obleků, že se František pohybuje i jinde než v kanceláři či někde ve vesnici „na schůzi“, jak říkával.

Z jeho obleků cítila cigarety, alkohol a ženské parfémy; na to měla mimořádně vyvinutý čich. Její „voňavky“ z dob, kdy se ještě daly sehnat, už dávno zmizely z poličky v koupelně, kde teď stála stejná toaletní voda, jakou měly i její kamarádky. Vlastně neznala nikoho, kdo voněl luxusem, zato věděla, že její muž zná. Věděla tedy, že lidé z politiky, v níž byl její František až po uši, si žijí jinak.

Politika, nemít ji doma prostřednictvím manžela, ji však míjela. Chtěla mít muže častěji doma, hezky oblékat děti,

pyšnit se jimi. Radovala se z velkého bytu. Ráda by tuto spokojenost znásobila možností lépe si ho zařídit. Zatím se ale musela spokojit s nejnutnějším nábytkem a jedním zcela prázdným pokojem. Kuchyňský stůl s vyšívanými ubrusy, stále čistými a perfektně naškrobenými, zdobila vázou s kytkami, které sbírala při procházkách s dětmi. Tento večer v ní byla jen větvička ze stromu rostoucího u domu.

Spokojená s tím, že manželovi chutná, že si vedle v pokojíku brouká František a spinká Anička, oba unaveni z pobytu na vzduchu, kde s nimi Marie jako vždy strávila celé odpoledne, se manžela zeptala:

„A co budeš dělat?“

„Budu tajemník,“ odpověděl s plnou pusou, do níž přidal další sousto, takže se mu tváře nadouvaly, že vypadal jak bobr. František jedl rád a bylo to už vidět. Na postavě i ve tvářích.

„Možeš si dat ušít nějaké šaty,“ dodal, když všechno spolykal. „Nebo kostým, moja žena mosí mět kostým.“

Ten večer jí připadal zase jako kdysi a nebyl ani hrubý, ani násilnický, ba naopak, snažil se být něžný. Pravda, jen tak, jak to dokázal, tedy že se na ni nevrhl hned, ale naznačil, co chce. Jeho svádění popisovala Jitce: „Zvlhly mu oči a divně se díval. Kdybych ho neznala, tak bych se bála, aj obličej se mu zas tak divně sešklebil. A pak ta jeho ruka! Jak jsem viděla, že si rozepíná poklopec, už mi nebylo pomoci.“

Odmítnout ho si už nikdy nedovolila. Nestálo to za to. Chtěla doma klid kvůli dětem.

Když tak poslouchala, o čem se ženské na pískovišti baví, napadlo ji, že by jejího nadržného Františka všechny braly. Ji by také muži milovali, kdyby chtěla. Neztratila oběma